

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

2024

No 5

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Elektron nashr. 910 sahifa.

E'lon qilishga 2024-yil 30-mayda ruxsat etildi.

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, t.f.d., prof., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Axmedov Sayfullo Normatovich i.f.n., professor, MIM akademiyasi rektori
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMMIB birinchi prorektori
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., "O'IRIAM" ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori
Axmedov Ikrom Akramovich, i.f.d. TDIU professori
Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., profesor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, i.f.d., TDIU professori
Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori
Musyeva Shoira Azimovna, SamDu IS instituti professori
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d., TAQU katta o'qituvchisi
Xalikov Suyun Ravshanovich, i. f. n., TDAU dotsenti
Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti
Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), Alfraganus universiteti dotsenti
Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU mustaqil tadqiqotchisi
Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti bo'limi boshlig'i
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, i.f.d., TMI dotsenti
Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

MUNDARIJA

Uy-joy qurilishi madaniyati, uning o'ziga xos xususiyatlari va tamoyillari.....	10
Davletov Islambek Xalikovich, Zikrullayev Valixon G'aybullayev o'g'li	
Hududlar investitsiya muhitini oshirish muammolari.....	16
Akbarov Bekmurod Miryakubovich	
Qoraqalpog'iston Respublikasi ellikqal'a tumanida turizm klasterini joriy qilish mexanizmi.....	22
Norchayev Asatullo Norbo'tayevich	
Small Business and Private Entrepreneurship is the Priority Direction of Our Country's Economy.....	28
Tulagan Tukhtaraliev, G'aniev Muhammadjon Xalilovich	
Resurs soliqlarini soliqqa tortish mexanizmlarini takomillashtirish.....	31
Tursunova Zulayxo Abdujobir qizi	
O'zbekistonda muqobil energiya manbalaridan foydalanish elektrotexnika sanoati rivojlanishining istiqboli sifatida.....	34
Uraimjonov Azizbek Raxmonjon o'g'li	
Oliy ta'limning raqobatbardoshligini ta'minlashda ta'lim sifatining mohiyati va asosiy tamoyillari (O'zbekiston misolida).....	40
Egamon Sevinchbek Maxsud o'g'li	
Financial Mechanisms of Supporting Textile Products Export.....	46
Gaybullayeva Gulbaxor Maxmudovna, Yakubova Ugiloy Mamasoliyevna	
O'zbekiston Respublikasida hududlarni mutanosib barqaror rivojlantirish masalalari va yechimlari.....	49
Hojiyev Tal'at Toshpo'latovich	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida ayollar biznesini shakllantirish yo'llari.....	54
Ibodullayeva Malohat Sirojiddin qizi	
Davlatning iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashda qishloq xo'jaligini rivojlantirishning xorijiy tajribasi.....	57
Bekmirzayev Mirzoxid Adashaliyevich	
Turizm sohasi rivojlanishining istiqbollari.....	61
Ergashev Rahmatulla Xidirovich, Jabborova Zuhra Abdig'ani qizi	
Jahonda kabel bozorini rivojlantirish xususiyatlari va tendensiyalari.....	68
Uralov Olimjon Mahammadjonovich	
Namangan viloyatida yoshlarning iqtisodiy faolligi ko'rsatkichlari dinamikasini tahlil qilish.....	72
Mirzatov Baxtiyor Toxirovich	
Turizm sohasiga malakali kadrlar tayyorlashdagi muammolar va ularning yechimlari borasida tavsiyalar.....	77
A. I. Raxmatov	
Трансформация внешнеторговых связей Республики Узбекистана.....	83
Ахмедова (Жабборова) Нилуфар Икболжон кизи	
Korxonalarda investitsiyalarni moliyalashtirish manbalari va usullarining tahlili.....	88
Kuziyeva Nargiza Ramazanovna, Xusanov Faxriddin Jamoliddin o'g'li	
Turizmning mohiyati xususida nazariy yondoshuvlar va ularning tahlili.....	94
R. I. Pardayev	
Katta hajmga ega bo'lgan maxsus qurtxonalarda boqilayotgan ipak qurtlariga harorat va namlikni ta'siri.....	101
Raxmanova Xurinisho Egamovna	
Mahalliy byudjet daromadlarini shakllantirishda mahalliy soliqlar va soliqdan tashqari tushumlarning ahamiyati.....	104
Rajjaboyeva Dildora Zakirovna	
Banklarda stress-test asosida ESG-risklarni baholash.....	110
Nilufar Sharipova	
Yashil iqtisodiyotni rivojlantirishda banklarda ekologik va ijtimoiy risklarni baholash va boshqarish tizimini joriy etishning ahamiyati.....	114
Karimov Shamsiddin Akram o'g'li	
Qimmatli qog'ozlarni qiymatini baholash usullari va modellari.....	122
Botirxo'ja Aziza Faxmuddin qizi	
Sanoat ishlab chiqarishda diversifikatsiyaning nazariy asoslari.....	127
Davronbek Sharibjonovich Raximov	
Mamlakatimizda innovatsiyalarni moliyalashtirishning amaldagi holati tahlili.....	133
Aminov Farrux Farxadovich	

Raqamli iqtisodiyotda moliyaviy hisobot tahlilini takomillashtirishning o'ziga xos xususiyatlari.....	138
G. J. Jumayeva	
Qurilish sohasida logistika tizimlariga zamonaviy texnologiyalar bilan ta'minlanganlarning amaliy jihatlari....	141
Mirsodiqov Abdulla Tursunaliyevich	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida inson kapitalini boshqarishdagi muammolar	146
Nematova Shaxlo Egamberdiyevna	
Aholi daromdlari va omonatlarini shakllantirishning nazariy asoslari.....	149
Xakimov Zohid Norbo'tayevich	
Tasvirlarga raqamli ishlov berish jarayonini intellektuallashtirish algoritmini yaratish.....	158
Zoirov O'lmas Erkin o'g'li	
Mintaqa iqtisodiyotida investitsiya faoliyatini moliyalashtirish samaradorligini baholash	164
Chilmatova Dilnoza Abdurahimovna	
Возможности внедрения и развития исламских банковских продуктов в рынок Узбекистана.....	168
Иноятова Камола Фуркатовна	
Davlat xizmatchisi faoliyatida ijtimoiy javobgarlikning o'rni	172
X. X. Ikramov	
Korporativ boshqaruv tizimida buxgalteriya hisobini tashkil qilishning o'ziga xos xususiyatlari	176
Abdug'aniyev Muhammadamin Abdug'affor o'g'li	
Hududiy kambag'allik chegaralarini aniqlashning ahamiyati (Qashqadaryo viloyati misolida).....	182
Hamdamov Shahzod Ilhom o'g'li, Alisher Yunusaliyevich Safarov	
Kichik biznesga mahalliy investitsiyalarni jalb qilish va ulardan samarali foydalanishda franshizaning roli	189
Rabimqulov Sherzod Murtozayevich	
Tijorat banklarida marketing strategiyalaridan foydalanishning ilmiy-nazariy asoslari.....	193
Maxamadjanov Akbar Maxamadaliyevich	
Davlat sherikchilik asosida maktab va maktabgacha ta'lim moliyashtirishligini o'ziga xos xususiyatligi.....	198
Boltaboev Murodbek Aybekovich	
Moliyaviy savodxonlikni rivojlantirish davr talabi	203
X. I. Boyev	
Banklarda chakana kreditlash turlari va ularni raqamli transformatsiya qilishning zarurligi	207
Axmedova Dilrabo Kurbondurdi qizi	
Rasmiy ish bilan bandlik – aholining munosib turmush darajasini ta'minlash demak.....	216
Farhod Bagibekovich Xalimbetov	
Jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'i uchun qo'llaniladigan soliq imtiyozlarining amaldagi holati va tahlili.....	220
Valiyeva Sayyora Xushbaqovna	
Автомобильная промышленности развитых стран: становление, развитие, пути совершенствования.....	227
Назарова Раъно Рустамовна, Абдухамидова Мафтуна Турсуналт кизи	
Влияние цифровизации на внешнеэкономическую деятельность	232
Шермаматова Ирода Ойбековна, Тиллаев Хуршиджон Сулаймон ўгли	
ИИ в банковском бизнесе: ключ к конкурентной привлекательности	238
Фаттахова Муниса Абдухамитовна	
Tijorat banklari kapitalining iqtisodiy mazmuni va uning tarkibi	243
Ergashev Axmadjon Maxmudjon o'g'li	
Особенности банковского кредитования и факторы препятствующие финансово-кредитной поддержке субъектов сферы туристических услуг.....	248
Розоков Мухаммадазиз Мансурович	
Factoring Operations in Banks.....	253
Boykabilova Iroda, Davronova Dilnoza Damirovna	
Moliyaviy sektordagi aksiyadorlik jamiyatlarining korporativ strategiyasini shakllantirishda risklarni bartaraf etish.....	257
Jaxongirov Rustam Jaxongirovich, Xo'jamurodov Asqarjon Jalolovich	
O'zbekistonning jozibador investitsiya muhitini yaratishda huquqiy asoslarni yanada takomillashtirishning ilmiy va amaliy zaruriyati	264
Oybek Elmuratov	
Qurilish materiallarini ishlab chiqarish korxonalarining boshqarish tizimini takomillashtirish.....	268
Uzakova Umida Ruzievna	

Tashkent Economy – Locomotive of the Country's Economy	274
Akramova Aziza Abduvohidovna, Maqsudov Bunyod Abdusamadovich	
O'zbekiston Respublikasida ishbilarmonlik turizmining tashkiliy-iqtisodiy mexanizmini takomillashtirish yo'llari	278
Musayeva Shoira Azimovna, Usmonova Dilfuza Ilhomovna	
Mintaqalar iqtisodiyotining barqaror o'sishini ta'minlashda investitsiyalardan samarali foydalanish mezonlari va ularni hisoblash usullari	284
Norqobilov Nusrat Norsaitovich	
Marketing strategiyasi: raqobatchilik sharoitida tadbirkorlik faoliyatini yuritishning rivojlantirilishi	288
Kutbitdinova Moxigul Inoyatovna, Matrizayeva Dilaram Yusubayevna	
Mahalliy budjetlar mablag'laridan samarali foydalanishni ta'minlashning eng asosiy istiqbolli yo'nalishi	295
S. Y. Ismoilova	
Atrof-muhitga zararsiz, tabiiy tarkibli korroziya ingibitorlari turlarini tahlil qilish	300
Qurbonova Firuza Solexovna	
Oliy ta'lim muassasalarida xarajatlar smetalari ijrosi hisobini yuritish tartibi	306
AbdulAziz Norqo'chqorov Ziyadullayevich	
Tijorat banklarining investitsion faoliyati samaradorligi va uni rivojlantirish yo'llari	312
Olimova Nodira Xamrakovna	
Baholangan majburiyatlar hisobini takomillashtirish	324
Ochilov Farxodjon Shavkatjon o'g'li	
Qurilish-pudrat tashkilotlarida auditorlik tekshiruvda faoliyat uzluksizligini baholash	331
Tulovov Erkinjon To'liqin o'g'li	
Основные направления развития инвестиционной деятельности предприятий	335
Махкамова Надира Саидмуратовна	
Milliy statistika axborot tizimlarining funksional jihatlari va o'ziga xos xususiyatlarining tahlili	340
Otajonova Gulhayo Maqsud qizi	
Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik faoliyatini boshqarish axborot tizimini modellashtirish	345
Xudoyorov Laziz Niyozovich, Ergashova Nargiza Boboxonovna	
Mamlakatimizda aksiz to'lanadigan tovarlarni soliqqa tortish usullari	351
Alimardonov Muxammadi Ibragimovich, Qarshiyev Daniyar Eshpulatovich	
Iqtisodiy rivojlanish sharoitida investitsiya loyihalarini jalb qilgan mablag'lar orqali moliyalashtirishning zarurligi	357
Amonova Dilafro'z O'tkurovna	
To'lov tashkilotlarini tashkil etishda xatarlarni boshqarish	362
Axmedov Miraziz Alisherovich	
Korxonada inson kapitalini rivojlantirish tizimi va konsepsiyasini takomillashtirish imkoniyatlari	367
Hamrokulov M. O.	
Iqtisodiyotni modernizatsiyalash sharoitida kichik sanoat zonalari faoliyatining zarurligi va iqtisodiy-huquqiy maqomi	375
Shodmonqulov Kamoliddin Murodillayevich	
Bank tizimida marketing faoliyati orqali yangi innovatsion xizmatlarni joriy etishning zamonaviy holati	379
Raxmatov Temur Sotiboldiyevich	
Экономическая сущность инновационной деятельности в банковском секторе	388
Шадиева Дилдора Хамидовна	
Yengil sanoat taraqqiyotining xitoy tajribasi va undan o'zbekistonda foydalanish imkoniyatlari	392
Jumaniyazova Feruza Rajabovna	
Tut parvonasi zararkunandasining biologik tarqalishi va zararini oldini olish choralari	402
Oybek Toshmurovich Karimov	
Ijtimoiy adolat va ayollar huquqlari: kasbiy kamsitish	406
Iminova Nargizaxon Akramovna	
Ishsizlik nafaqalari tayinlash va xalqaro tajriba	412
Sholdarov Dilshod Azimiddin o'g'li	
Takroriy ekinlar urug'ini to'g'ridan-to'g'ri nol ishlov berish orqali ekadigan qurilmaga tushadigan yuklamaning nazariy tadqiqoti	418
Abdullayev Baxodirjon Valijon o'g'li	
Banklarida jinoiy faoliyatdan olingan daromadlarni legallashtirishga qarshi kurashish tizimining roli	422
Abdullayeva Dildora Qudratovna	

Biologik aktivlar hisobini moliyaviy hisobotning xalqaro standartari asosida tashkil etishning uslubiy jihatlari	425
Adxamov Samariddin	
Barqaror iqtisodiy o'sishga erishishda to'g'ridan to'g'ri xorijiy investitsiyalarning ahamiyati.....	430
Asqarova Mavluda Turabovna, Otajonova Charosxon Polvonquli qizi	
Ilmiy-innovatsion iqtisodiyotda suv xo'jaligini rivojlantirish muammolari, yechimlar va natijalar: fundamental asosda.....	435
Babadjanov Abdirashid Musayevich	
Budjet tashkilotlarida buxgalteriya hisobini yuritishning milliy va xalqaro standartlari.....	441
Maxamadaliyeva MahliyoXon Maxamadmurod qizi	
Tijorat banklari aktivlari va ularni samarali boshqarish nazariy asoslari	448
Masharipov Maxmud Bekturdiyevich	
Tijorat banklarning moliyaviy faoliyatida yuzaga keladigan xavf-xatar va uning mohiyati	453
Rashidov Raximjon Iskandarovich, Abduraxmonov Anvar Akbar o'g'li	
Kichik sanoat zonalarini barpo etish va rivojlantirish omillari va hozirgi holatining tahlili	459
Samijonov Musobek G'ayratjon o'g'li	
Moliyaviy menejment tizimi samaradorligini oshirishda raqamli marketing strategiyasidan foydalanish	466
Sobirjonov Sanjar Sobirjonovich	
O'zbekiston Respublikasi moliyaviy tizimida byudjetdan tashqari jamg'armalarning ahamiyati va o'rni	473
Babanazarova Gulzar Ziautdinovna, Ajibayeva Raiiya Maxsudovna	
Aholi daromadlarini oshirishda asalarichilikning o'rni	479
Xudayarova Zuxra Yuldashevna	
Цифровые и традиционные методы сбора информации в маркетинговых исследованиях: сравнительный анализ	482
Бекназова Комилахон Миркамол кизи	
Tijorat banklari faoliyatida iqtisodiy risklar va ularni nazariy asoslari.....	490
Burxonov Asliddin Asqar o'g'li	
Biznes tuzilmalarini diversifikatsiya qilish modellari va usullari hamda innovatsion rivojlanish strategiyalarining qiyosiy tavsifi.....	497
Matyoqubova Dilfuza Olimboyevna	
Тенденции развития пищевой промышленности Узбекистана.....	503
Назарова Раъно Рустамовна, Нигматуллаева Гульчехра Нуруллаевна	
Soliq-bojxona siyosatining dolzarb masalalari va ularni takomillashtirish yo'nalishlari.....	509
Usmonov Kaxramonjon Akbaraliyevich	
Статистический анализ факторов, влияющих на бренд молока и молочных продуктов в Узбекистане	513
Холдарова Фариза Тухтабаевна	
Правовое регулирование рынка цифровых активов и криптовалют.....	519
Якубова Ш. Ш., Рашидов Рахимжон Искандарович	
Efficiency of Internal Audit Service and Report Improvement: Control of Sanatorium-Wellness Institution	528
Shafkarov Fahriddin Khudaiberdievich	
Development of Digital TV Services in the Conditions of Digitalization of the Economy.....	534
Farhad Karimov	
Kichik biznes faoliyatida muhim muvaffaqiyat omillarini belgilashning ahamiyati va ularni baholash.....	538
Kabulova Nurgo'zal Umirbek qizi	
Barqaror iqtisodiy o'sishni ekonometrik tadqiq etish	541
Muminova Maxbuba Abduvafboyevna	
Korxonaning moliyaviy-xo'jalik faoliyati ko'rsatkichlarini baholash.....	548
Musurmonova Mahbuba Omonovna	
Tadbirkorlik subyektlari tashqi savdo faoliyatini ichki tartibga solishni takomillashtirishning ayrim jihatlari..	552
To'rayev Nurbek Muxammadovich	
Temir yo'l transportida xizmat ko'rsatish jarayonini rivojlantirishning retseptiv tahlili	557
Raxmonov G'ayrat Ismatulloyevich	
Strategik boshqaruv hisobi va uning uslubiyotini takomillashtirish masalalari.....	562
Sharipova Shoxida Abdinabiyevna	
O'zbekiston Respublikasida "yashil" iqtisodiyotni qo'llab-quvvatlashning iqtisodiy mexanizmlari.....	567
Shodmonov Ruslan G'olib o'g'li	
Institutsional investorlar faoliyatini tashkil etishning kontseptual jihatlari	574
Sultanov Maxmud Axmedovich	

Tijorat banklari foydasini soliqqa tortishning ayrim me'yoriy-huquqiy asoslari.....	578
Turanov M. Sh.	
O'zbekiston Respublikasi iqtisodiyotining rivojlanishida tijorat banklarining o'rni.....	586
Zubaydullayeva Zulayxo Karimovna, Kaxarova Dildora Erkinovna	
O'zbekistonda tayyor kiyimlar bozori ko'lamini oshirishda marketing strategiyalarining samaradorligi.....	596
Urazov Mansur Musurmanovich	
Yevropaga barqaror eksport va qishloq xo'jaligida yashil rivojlanish uchun Mosh bozori strategiyalarining ta'sirini baholash.....	599
Valiyeva Aziza Anvar qizi	
Rangli tasvirlarga raqamli ishlov berish jarayonlarini paralellashtirish.....	605
Xidirova Barchinoy Ilxomovna	
Korxonalarda ishchi personal ehtiyojlarini motivatsiyaga ta'siri.....	610
Aripov Oybek Abdullayevich, Axmedov Muzaffar Shokirjonovich	
Цифровые и традиционные методы сбора информации в маркетинговых исследованиях: сравнительный анализ.....	615
Бекназова Комилахон Миркамол кизи	
Iqtisodiyotning erkinlashtirilishi sharoitlarida kichik biznes sektori rivojlanishining imkoniyatlari.....	623
Botirova R. A., Sirojiddinov I. Q.	
Positioning Textile Products in Competitive Strategy.....	626
Икрамова Нодира Бурхон кизи	
Sanoatni tarkibiy o'zgarishlar asosida maqbullashtirish va samaradorlik ko'rsatkichlarini prognozlash.....	631
Kasimov Azamat Abduraimovich	
O'zbekiston Respublikasi budjetini shakllanishida egri soliqlarni undirishning fiskal samaradorligi.....	638
Abdulxayeva Shahnoza Muxammadiyevna	
To'qimachilik klasterlari eksport salohiyatini boshqarish masalalari.....	645
Mamasoliyev G'ayratbek Maxamadyusupovich	
Влияние плодородности почвы на урожайность хлопчатника в хлопково-текстильных кластерах Республики Каракалпакстан.....	650
Сагиева Молдир Оразбай кизи	
Оценка категории вейпов среди курильщиков электронных сигарет Узбекистана.....	655
С. М. Мирзалиев, М. О. Куролов, Г. К. Абдурахманова, Джуди Сметана, Крисси Льюис	
Jahon kabel bozorini tatbiq etish va rivojlantirish xususiyatlari.....	668
Uralov Olimjon Maxammadjonovich	
Moliyaviy hisobotlar va ularni tuzish va auditorlik tekshiruvdan o'tkazishning uslubiy jihatlarini rivojlantirish.....	673
Nomozova Qumri Isoyevna, Abdinazarov Samijon Abbos o'g'li, Jabbarov Azamat Murodullayevich, Boymurodov To'liqin Azamatovich	
Digital Transformation Implementation Directions and Instrument Analysis.....	680
Abdurakhmonov Abdumalik Abdurashidovich	
Understanding Financial Indicators and Their Strategic Utilization: Insights from Global Practices and Uzbekistan's Experience.....	684
Astanova Zarnigor Obid qizi, Nomozova Qumri Isoyevna, Jurayev Xurshid Mamatkulovich, Ismatova Kamola Obid qizi	
Turizm xizmatlari eksportida zamonaviy texnologiyalar orqali xizmatlar sifatini oshirishning ahamiyati.....	690
Bakhromov Akmal Abduvahid o'g'li	
Sanoat korxonalarida personal mehnatini tashkil etishni optimallashtirish yo'llari.....	695
Dilovarxo'jayeva Dilnozaxon Shavkatxo'ja qizi, Rustamova Dilnoza Jamshid qizi, Axtamova Parizod Oybek qizi, Nuritdinova Maftuna Jahongirovna	
O'zbekiston Respublikasida pul-kredit siyosati instrumentlaridan foydalanish amaliyotini takomillashtirish..	701
Kaxarova Dilnoza Shavkatovna	
Bojxona faoliyatini transformatsiyalashda innovatsion boshqaruvni takomillashtirishga oid nazariy qarashlar.....	706
Ro'ziboyev Muhiddin Xushnudovich	
Xizmat ko'rsatish sohasida aholining tadbirkorlik faolligini oshirish tendensiyalari.....	710
Xudayarova Maftuna Shavkatovna	
O'zbekiston qishloq xo'jaligini rivojlantirishda xorijiy va mahalliy investitsiyalarning o'rni.....	717
Yusupov Komaliddin Baxtiyor o'g'li	

Факторы успеха в управлении инвестициями промышленных предприятий	721
Ёдгоров Сардорбек Самадович	
Issues of minimizing risks related to mortgage lending of commercial banks of the republic of Uzbekistan	726
Kulliev Istam Yangimurodovich	
O'zbekiston Respublikasida nomoddiy aktivlar hisobini moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari talablari asosida tashkil etish xususiyatlari	735
Pardayeva Zulfizar Alimovna	
Tijorat banklari faoliyatida risklarni pasaytirish yo'llari.....	740
Toymuxamedov Ibroxim Rixsiboyevich	
Investitsiyalar – moliyaviy barqarorlik kafolati.....	746
Xaydarov Nizamiddin Xamrayevich	
Современные подходы к управлению системой заработной платы и льгот в условиях рыночной экономики	751
Дониерова Фотимабону Алишер кизи	
Atrof-muhit muhofazasida xulq-atvor iqtisodiyotining roli	759
Djalilov Farxod Abduganiyevich	
Eco-Paths of Uzbekistan: How Corporate Social Responsibility in Tree Planting and Transport Infrastructure is Paving the Way For Sustainable Futures.....	763
Oybekov Shohjahon Akmal o'g'li, Alfira Sofia, Yangiboyev Sirojiddin Jo'ramurodovich	
Oliy ta'lim xizmatlar bozorida raqamli marketingning ahamiyati.....	771
Ruziyeva Shaxlo Raupovna	
Sanoatning kon-geologiya korxonalari iqtisodiy xavfsizligini ta'minlash xususiyatlari.....	776
Xotamov Javohir Abdusharop o'g'li	
Qishloq xo'jaligi agrotexnologiyalarni tijorat banklari orqali kreditlash yo'llari	781
Isakov J. Ya.	
Savdo korxonalarini rivojlantirishda tijorat banklarining ahamiyati va ularni takomillashtirish istiqbollari.....	788
Aktamov Abdulvali Abdug'ani o'g'li	
Ekologik muammolar va "yashil" iqtisodiyot.....	794
Axunova Shohista Nomanjanovna, Maxkamova S. Sh.	
Rivojlangan mamlakatlar tajribasida umidsiz soliqlar qarzini hisobdan chiqarish tartiblari va uni amaliyotda qo'llash masalalari.....	798
G'aybullayev Abdunabi Abduvohid o'g'li, Usubjanov Shavkat Sidiqjanovich, Abdulazizov Baxodirjon Muhammadzohid o'g'li	
Qishloq xo'jaligida qiymat yaratish zanjirini raqamli texnologiyalarni qo'llash asosida takomillashtirish	804
Iroda Turdibayevna Kudratova	
Soliq hisobi va tahlilini takomillashtirishning asosiy yo'nalishlari.....	808
Jumayev Umid Nazarovich, Xo'jayev Sadridin Mamatmurotovich, Gapparov Zokirjon Bozorovich	
Biznesni raqamlashtirishning iqtisodiy mazmuni va binnesni transformasiyasining nazariy asoslari.....	812
Mamajonov Fayzullo Abdusamatovich	
Tadbirkorlik subyektlari eksportini rivojlantirishda raqamli platformalardan foydalanishning xorijiy tajribalari va ulardan foydalanish yo'llari	816
Mamasoatov Dilshod Ravshanovich	
O'zbekistonda raqamli iqtisodiyotning ahamiyati va iqtisodiy rivojlanishga ta'siri.....	824
Maxmudaliyeva Manzuraxon Raxmon qizi	
Globalashuv sharoitida iqtisodiy xavfsizlikni ta'minlash masalalari	827
Qo'ziyev Shodiyor Qilichboy o'g'li, Xakimov Javohir Hamza o'g'li, Turganbaev Nursultan Bayram o'g'li, Masharipov Rasulbek Jo'rabekovich, Xasanov Ruslan Raxmatovich	
Davr xarajatlari va audit hisobini takomillashtirish.....	833
Quliyev Komiljon Shuxratovich, Ismatov Shohislom Nabi o'g'li, Qilichov Chingiz Ne'mat o'g'li	
Innovatsion ta'lim texnologiyalarining mohiyati va nazariy asoslari.....	836
R. K. Ollaberganova	
Mamlakatda moliya bozorini takomillashtirishning asosiy yo'nalishlari.....	841
Rizayeva Laylo Patxulla qizi, Boboqulova Shaxlo Turg'in qizi, Aminjonova Nozima Naimjonovna	
Qishloq xo'jaligida pillachilik biznesini rivojlantirish sharoitlari va imkoniyatlardan samarali foydalanish tahlili	846
Turgunov Odilbek Maripovich	
Hudud investitsion faolligini oshirishda marketing strategiyalaridan samarali foydalanish yo'llari	853
Achilov Abrorjon Niyatqobilovich, Ergashev Alijon Hojimatovich	

Инструменты финансового рынка в сокращении уровня бедности в экономике Республики Узбекистан.....	857
Саиткулова Матлуба	
“Yashil” iqtisodiyot, ekologiyalashtirish va barqaror rivojlanish integratsiyasi: barqaror kelajakni ta’minlashga kompleks yondashuv.....	862
Tadjibayev Zakir Malikovich	
O‘zbekistonda iqtisodiy faollikni ta’minlashga qaratilgan fiskal va monetar siyosatlarining hozirgi holati.....	867
Xudaybergenova Nigora Turgunbayevna	
Davlat budjetida g‘azna ijrosining o‘rni.....	874
Jo‘rayeva Mohinur Norqul qizi, Axmedova Yashnar Abdulla qizi, Nosirova Jamila Akbarovna	
Davlat budjeti daromadlarining ijrosi va nazorati.....	878
G. M. Samandarova	
Sanoat korxonalarida intellektual resurslardan foydalanish samaradorligini oshirish mexanizmi.....	883
Q. A. Odinayev	
Tools of State Policy for Sustainable Development of Social Infrastructure in Uzbekistan.....	888
Abbasov Baurjan Madiyarovich, Navik Istikomah, Se M.Si, Nasriddinov Fazliddin	
Некоторые вопросы инноваций в развитии банковской деятельности.....	894
Джураев К. Т.	
Применение цифровых технологий в противодействии финансовым мошенничествам	901
Гадаев Исмат Ядгарович	
Turizm sohasida kadrlar tayyorlashga ilmiy-nazariy yondashuvlar va kadrlarning zamonaviy kompetensiyalari	905
Yuldasheva Dilnoza Ulug‘bekovna	

TADBIRKORLIK SUBYEKTLARI EKSPORTINI RIVOJLANTIRISHDA RAQAMLI PLATFORMALARDAN FOYDALANISHNING XORIJIY TAJRIBALARI VA ULARDAN FOYDALANISH YO'LLARI

Mamasoatov Dilshod Ravshanovich

PhD, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti mustaqil izlanuvchisi

Annotatsiya: Maqolada tadbirkorlik subyektlari eksportini rivojlantirishda raqamli platformalardan foydalanishning xorijiy davlatlar tajribalari va ulardan foydalanish yo'llari, shuningdek, rivojlangan davlatlar tajribasini tahlili, tadbirkorlik subyektlari tomonidan, asosan, mahsulotlar elektron savdo maydonchalari orqali eksport qilish haqida batafsil yoritilgan.

Kalit so'zlar: kichik biznes va xususiy tadbirkorlik, institutsional tizim, eksport salohiyati, raqamli platforma, korxona mijozlari geografiyasi, elektron reklama.

Abstract: The article describes in detail the experience of foreign countries in the use of digital platforms in the development of exports of business entities and methods of their use, as well as an analysis of the experience of developed countries and the export of products by business entities. , mainly through electronic trading platforms.

Key words: small business and private entrepreneurship, institutional system, export potential, digital platform, geography of enterprise clients, electronic advertising.

Аннотация: В статье подробно описан опыт зарубежных стран по использованию цифровых платформ в развитии экспорта субъектов предпринимательства и способы их использования, а также анализ опыта развитых стран, экспорта продукции субъектами предпринимательства. , в основном через электронные торговые площадки.

Ключевые слова: малый бизнес и частное предпринимательство, институциональная система, экспортный потенциал, цифровая платформа, география клиентов предприятия, электронная реклама.

KIRISH

Ma'lumki, bugungi kunda xorijiy rivojlangan mamlakatlar barcha jabhalarda raqamli platformalardan foydalanish bo'yicha rivojlanayotgan davlatlarga nisbatan ancha ilgarilab ketgan. Shuningdek, tadbirkorlik subyektlari eksport jarayonida ham bunday holatni ko'rishimiz mumkin. Qaysi davlatda tadbirkorlik faoliyati va ular tomonidan amalga oshiriladigan ishlab chiqarish yuqori darajada bo'lsa, shuningdek, bu jarayonga innovatsion texnologiyalar joriy etilsa, tadbirkorlarning huquq va qonuniy manfaatleri himoyalaniib, shu bilan birga, sog'lom raqobat muhiti yaratilsa, o'sha davlatning yuksak taraqqiyotga erishishi, ayni haqiqat. Raqamli iqtisodiyot texnologiyalaridan eksport jarayonida foydalanish natijasida AQSh, Yaponiya, Janubiy Koreya, Isroil kabi rivojlangan davlatlar o'ta yuksak taraqqiyotga erishganligini ko'rishimiz mumkin. Shu jihatlarni hisobga olgan holda tadbirkorlik subyektlari eksport faoliyatini rivojlantirishni qo'llab-quvvatlash, buning uchun mazkur sohadagi institutlar faoliyatini muvofiqlashtirishni kuchaytirish, eksport qiluvchilarga moliyaviy ko'maklarni sezilarli darajada kengaytirish, ular faoliyatini kengaytirishning yangi mexanizmlari va vositalarini ishlab chiqish, eksport faoliyatida kichik biznes va xususiy tadbirkorlik subyektlarining ishtirokini rag'batlantirish, ularga samarali onlayn axborot-maslahat xizmatlari va boshqa qo'llab-quvvatlashning istiqbolli yo'nalishlariga alohida e'tibor qaratish juda muhimdir.

ADABIYOTLAR SHARHI

Mullajanov I.T. Kichik tadbirkorlik subyektlarining eksport faoliyati rivojlantirish maqolasida O'zbekiston Respublikasida kichik tadbirkorlik subyektlarining eksport faoliyati rivojlantirish, shuningdek, kichik tadbirkorlik subyektlarining eksport faoliyati rivojlantirish bo'yicha islohotlar hamda amalga oshirilayotgan tadbirlar o'z aksini topgan ^[1].

Mamasoatov D.R. Tadbirkorlik subyektlari tomonidan qishloq xo'jaligi mahsulotlarini sotish bo'yicha elektron savdo maydonchasidan foydalanishni takomillashtirish keltirib o'tilgan ^[2].

Mamasoatov D.R. Tadbirkorlik subyektlari eksportini rivojlantirish samaradorligiga tasir etuvchi omillarni aniqlash istiqbollari tahlil qilinga ^[3].

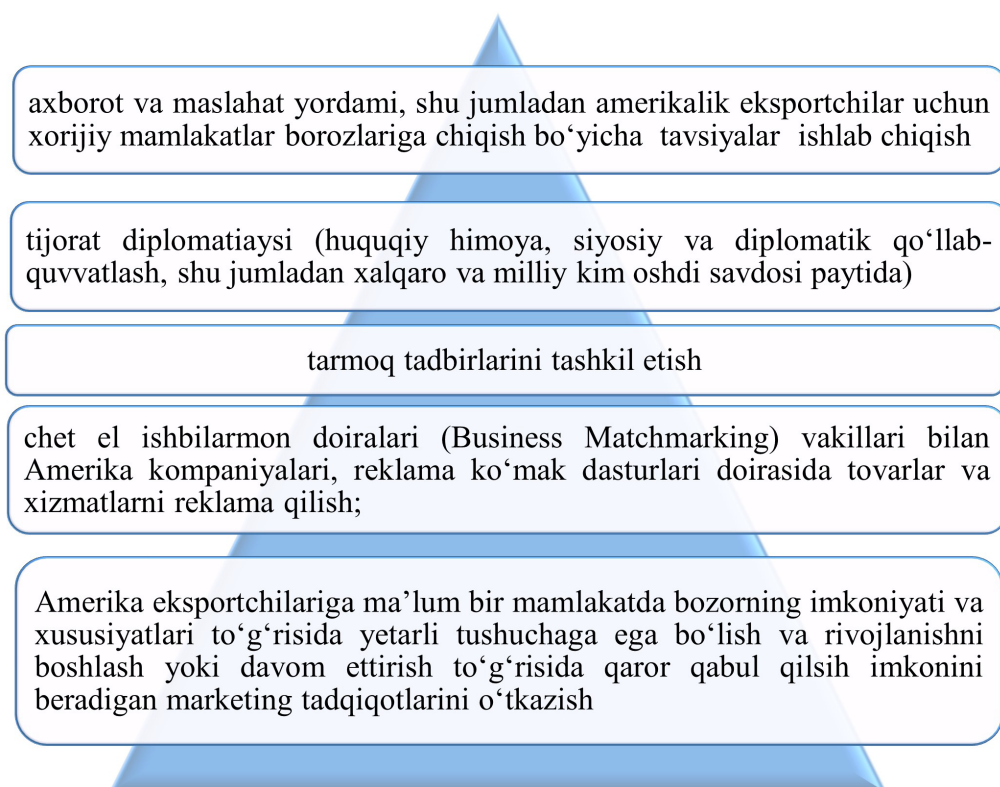
TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadbirkorlikni subyektlarini eksportini qo'llab-quvvatlanishi iqtisodiyotni muttasil rivojlanishi, xo'jalik aloqalarini tuzatish, raqobatni rivojlantirish va iste'mol bozorini to'ldirish bilan bog'liq bo'lgan iqtisodiy maqsadlarni ham ta'minlamoqda. Eksport tarkibida tayyor va yarim tayyor mahsulotlar hajmini 3,3 barobar ko'paytirish, Yevropa davlatlariga GSP+ va boshqa tizimlari doirasida tayyor va texnologik mahsulotlar eksportini kengaytirish. Xalqaro standartlar joriy qilingan korxonalar sonini 10 barobarga oshirish va ular sonini 5 mingga yetkazish. Dunyoning 50 ta nufuzli brendlari bilan maxsus iqtisodiy zonalarini tashkil qilish.

TADQIQOT NATIJALARI

Rivojlangan davlatlar tajribasini tahlil qiladigan bo'lsak, bu borada Amerika Qo'shma Shtatlari yaqqol peshqadamdir. AQShda tadbirkorlik subyektlari eksportini davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash tizimli ravishda yo'lga qo'yilgan. AQShning federal darajada eksportini qo'llab-quvvatlash sohasidagi tashkiliy va boshqaruvning institutsional tizimi tegishli organlarini o'z ichiga oladi.

AQShda tadbirkorlik subyektlari eksportini har tomonlama qo'llab-quvvatlash tizimidagi asosiy davlat muassasasi AQSh Savdo vazirligi hisoblanadi. Bu borada AQSh tijorat xizmatining asosiy vazifalari belgilab olingan (1-rasm).

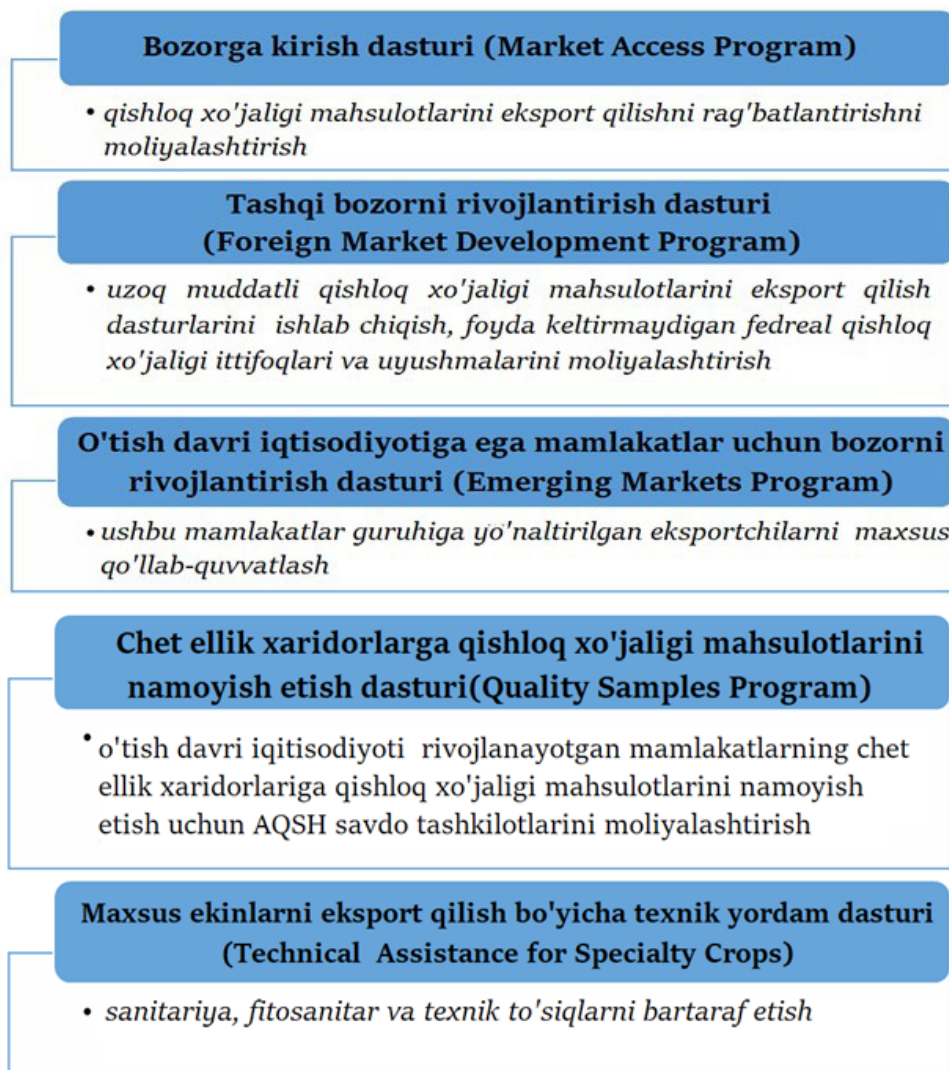
1-rasm: AQSh tijorat xizmatining asosiy vazifalari ^[4]

Amerika Qo'shma Shtatlariga qishloq xo'jaligi mahsulotlarini eksport qilish Qishloq xo'jaligi vazirligining Tashqi qishloq xo'jaligi xizmati tomonidan qo'llab-quvvatlanadi, u qishloq xo'jaligi, baliqchilik va o'rmon mahsulotlarining milliy eksportchilariga xizmat ko'rsatadi. AQShning federal darajada eksportini qo'llab-quvvatlash sohasidagi tashkiliy va boshqaruvning institutsional tizimi.

Bu xizmatning chet el vakolatxonasi 171 ta mamlakatdagi 90 ga yaqin vakolatxonani o'z ichiga oladi. Ular AQShning boshqa xorijiy hukumatlari, birinchi navbatda, AQSh tijorat xizmati bilan yaqin hamkorlikda ishlaydi. Chet eldagi qishloq xo'jaligi xizmatining asosiy vazifalari orasida yangi eksport qiluvchilarga axborot, konsalting

va marketing xizmatlarini ko'rsatish, qishloq xo'jaligi mahsulotlari eksportini savdo va siyosiy qo'llab-quvvatlash, bozor ma'lumotlarini yig'ish va tahlil qilish kiradi. Bu xizmat ko'rsatuvchi tashkilotlar tomonidan tadbirkorlik subyektlariga o'z faoliyatida mahsulotlarni eksport qilishlariga ko'maklashishi bilan birgalikda, eksportni rivojlantirishda keng ko'lamli vositalar va dasturlardan foydalanishni ham talab qilinadi (2-rasm).

2-rasm: AQShda qishloq xo'jaligi mahsulotlari eksportini qo'llab-quvvatlash bo'yicha dasturlarning tanlangan turlari

AQSh davlat eksportini qo'llab-quvvatlash tizimidagi yetakchi muassasalardan biri sifatida kichik biznes boshqaruvi Davlat qo'mitasi –AMB hisoblanadi (kichik biznes boshqaruvi)[5]. Ularning ekspertlari mamlakatning ko'plab sanoat markazlari va ma'muriy tumanlarida bevosita korxonalar, sanoat birlashmalari va savdo palatalari bilan ishlaydi. AMB moliyaviy va boshqa eksportni rag'batlantirish vositalaridan mustaqil ravishda va boshqa tashkilotlar bilan, birinchi navbatda, tijorat xizmati va Eksimbank bilan hamkorlikda faoliyat olib boradilar. Kichik biznes ma'muriyati deyarli barcha Qo'shma Shtatlarni qamrab olgan va qaysi xizmat bo'limidan qat'iy nazar, kichik va o'rta biznes uchun xizmatlarning mavjudligini ta'minlaydigan 900 ta joyda 63 ta kichik biznesni rivojlantirish markazlari va yuqori darajada rivojlangan tashqi iqtisodiy maslahatchilar tarmog'iga ega.

AMB o'z faoliyatida quyidagi asosiy vazifalarni amalga oshiradi:

- eksport ko'magi olishga muhtoj kichik korxonalarni aniqlash;
- kichik biznesni tashqi bozorga muvaffaqiyatli kirishga tayyorlash;
- istiqbolli eksport bozorida korxona uchun ishbilarmonlik aloqalarini va boshqa shart-sharoitlarni tashkil etish;
- eksportni rivojlantirishning barcha vositalaridan foydalangan holda korxonalarni qo'llab-quvvatlash.

Shu bilan birgalikda, tadbirkorlik subyektlari tomonidan, asosan, mahsulotlar elektron savdo maydonchalari orqali xorijiy davlatlarga eksport qilinadi. AQShda bugungi kunga kelib, raqamli platformalar juda yaxshi rivojlangan. Taraqqiy etgan davlatlardan yana biri - Yaponiyada ham tashqi savdoni qo'llab-quvvatlash milliy tizimining asosiy xususiyati - davlat boshqaruvi organlari tomonidan markazlashtirish va nazorat qilishning yuqori darajada rivojlanganligidir. Yaponiya Iqtisodiyot, savdo va sanoat vazirligi ushbu sohadagi barcha tadbirlarning asosiy boshqaruvchi agentligi va muvofiqlashtiruvchisi vazifasini bajaradi ^[6].

Yaponiya kompaniyalarini xorijga eksport qilish va investitsiyalarni rag'batlantirish milliy tizimida ijro etuvchi darajadagi asosiy davlat muassasasi 1958-yildan buyon faoliyat ko'rsatib kelayotgan Yaponiya Tashqi savdo tashkiloti (JETRO) hisoblanadi ^[7]. Eksport kreditlarini sug'urtalash sohasidagi asosiy muassasa Yaponiyaning Sug'urta, eksport va investitsiya korporatsiyasi (Nippon Export & Investment Insurance - NEXI) hisoblanadi ^[8]. Korporatsiya raqamli iqtisodiyot texnologiyalari orqali o'z mijozlariga, xususan, quyidagi xizmatlarni taklif qiladi: eksport kreditlarini sug'urtalash, shu jumladan, kichik va o'rta biznes uchun, soddalashtirilgan tizim asosida eksportni kompleks sug'urtalash, eksport mahsulotlarini yetkazib berishni sug'urtalash, tabiiy resurslar va energetika sohasidagi investitsiya loyihalari va kreditlarini sug'urtalash va boshqalar. Osiyoda rivojlangan davlatlardan biri - Janubiy Koreya Respublikasida esa, eksportni qo'llab-quvvatlash sohasidagi davlat siyosatini amalga oshirish 1962-yilda tashkil etilgan KOTRA (Korea Trade-Investment Promotion Agency) Davlat agentligi tomonidan amalga oshiriladi va bu Koreya eksportining kengayishiga hissa qo'shadi ^[9].

Bugungi kunda KOTRA ning 86 ta mamlakatda 126 ta vakolatxonasi mavjud. Agentlik korxonalarga o'z mahsulotlari va xizmatlarini xorijiy ko'rgazma va bozorlarda namoyish etishda, shuningdek, savdo muzokaralarini olib borishda va mumkin bo'lgan sheriklarni topishda yordam beradi. KOTRA doirasida dunyoning turli mamlakatlarida ko'p sonli biznes markazlari faoliyat ko'rsatmoqda. Janubiy Koreya Respublikasida qishloq xo'jaligi mahsulotlari ishlab chiqarish, shuningdek, eksport qilishni raqamli platformalar orqali kengaytirishga ko'mak ko'rsatilmoqda. Ushbu maqsadga erishish bo'yicha chora-tadbirlar juda ham keng qamrovli bo'lib, quyidagi asosiy yo'nalishlarda amalga oshiriladi:

- 1) Koreya mahsulotlarini to'g'ridan-to'g'ri tashqi bozorlarga olib chiqish uchun sharoit yaratish;
- 2) mamlakat ichidagi institutsional, tashkiliy va reklama ko'magi;
- 3) qishloq xo'jaligi eksportchilarini moliyaviy qo'llab-quvvatlash orqali eksport bo'yicha kreditlashni rivojlantirish.

Dasturni amalga oshirish bo'yicha ishlar markaziy va mintaqaviy darajada olib boriladi. Hukumatda asosiy vakolat ma'muriy va muvofiqlashtiruvchi organlar Koreya Respublikasining Qishloq xo'jaligi, oziq-ovqat vazirligi shuningdek, Koreya Agro-Fisheries Trade Corp bir quyi tashkilot sifatida faoliyat olib boradilar ^[10]. Rivojlangan davlatlardan Isroil davlatida ham eksportni qo'llab-quvvatlash faoliyati Xalqaro hamkorlik instituti tomonidan boshqariladi. Xalqaro hamkorlik instituti xususiy sektor tomonidan notijorat tashkilot sifatida 1958-yilda tashkil etilgan.

Institut bir qator muhim yo'nalishlar bo'yicha keng turdagi quyidagi xizmatlarni taqdim etadi:

- eksportchilarga xalqaro ko'rgazma va yarmarkalarda ishtirok etish uchun zarur bo'lgan barcha xizmatlar;
- turli o'quv tadbirlari (xalqaro marketing, huquqiy va moliyaviy jihatlar, xalqaro transport va logistika, bozorni o'rganish bo'yicha kurslar, seminarlar);
- iqtisodiy ma'lumotni tahlil etish va nashr qilish;
- maqsadli mamlakatlarda Isroil eksporti bo'yicha tadqiqotlar o'tkazish;
- eksport qiluvchilarni axborot manbalari bilan ta'minlash, shu jumladan, onlayn ma'lumotlar banklari, biznes kutubxonasi, axborot bo'yicha mutaxassislar va Isroil tijorat attashelari va iqtisodiy, savdo hamda boshqa xalqaro tashkilotlar vakillari bilan aloqalar;
- eksport qiluvchilar uchun, masalan, savdo shartnomalari va qoidalari bilan bog'liq barcha masalalar bo'yicha yechimlarni taqdim etish, shu jumladan, dunyo bo'ylab bojxona xizmatlari tekshiruvlari, bojxona tariffari, eksport va importning qonuniyligi, xalqaro yuk tashish va logistika, dengiz va havo sug'urtasi, to'lov usullari, xalqaro marketing va hokazo ^[11];
- uni rivojlantirish va targ'ib qilish bo'yicha xizmatlar;
- chet elda biznes yuritish - biznes sheriklarini aniqlash, shuningdek, xalqaro tenderlar va moliyaviy imkoniyatlarni aniqlash dasturlaridir.

So'nggi o'n yilliklarda raqamli texnologiyalar sanoati rivojlangan mamlakatlarda tez tarqaldi va ko'plab maqsadlarda qo'llanilmoqda. Masalan, raqamli platformalar orqali eksport qilish tashqi aloqa jarayonlarini yanada osonlashtirish, ma'lumotni osongina saqlash va qayta ishlash, biznes jarayonlarini raqamlashtirish yoki Internet orqali ma'lumotlarga kirishni kengaytirishda foydalaniladi. Raqamli platformalar bilan bog'liq bo'lgan asosiy jihatlardan biri, firmalar va mamlakatlarning ushbu yangi texnologiyalar bilan bog'liq imkoniyatlaridan samarali foydalanish qobiliyatlari bilan ajralib turishini tushuntirishdir. Raqamli platformalarning bugungi kunga kelib rivojlanishi AQSh iqtisodiyotida eksport jarayonlarining sezilarli darajada oshishiga olib kelgan.

Raqamli platformalardan foydalanish orqali ishlab chiqarilgan mahsulotning tashqi bozorga moslashuvchanligi tegishli kompaniyaning innovatsiyani muvaffaqiyatli joriy qilgani yoki qilmaganligiga bog'liq.

Bu borada rivojlangan davlatlar tajribasiga e'tibor beradigan bo'lsak tadbirkorlik subyektlarini har tomonlama qo'llab-quvvatlovchi bir qancha tashkilotlar faoliyat yuritmoqda (2-jadvalga qarang).

2-jadval: Tadbirkorlik subyektlari eksportini har tomonlama qo'llab-quvvatlovchi tashkilotlar (Rivojlangan davlatlar misolida)

Mamlakat	Agentlik	Hududiy ofislar soni	Shtat	Tashkil topgan yili
AQSh	Manufacturing Extension Partnereship (MEP)	60 ta hududiy markaz	50	2000
Avstraliya	Enterprise Connect	12 ta markaz	250	2008
Kanada	Industrial Research Assistance Partnership (IRAP)	150	220	1962
Germaniya	Fraunhofer Institutes	57 ta institut	1,8	1949
Germaniya	Steinbeis Centers	750 ta markaz	4,6	1971
Yaponiya	Public Industrial Technolgy Research Institutes (Kohsestushi Centers)	262 ta ofis	6,000+	1902
Buyuk Brtaniya	Manufacturing Advisory Service (MAS)	Hududiy markaz	150	2002

Manba: "O'zbekiston-2035" ikkinchi xalqaro forumi O'zbekiston Respublikasining 2035-yilgacha rivojlanish strategiyasi konsepsiyasi. 2019-yul 18-fevral.

Jadval ma'lumotlariga ko'ra, rivojlangan davlatlarda tadbirkorlik subyektlarini har tomonlama qo'llab-quvvatlovchi bir qancha tashkilotlar mavjud. Bu, o'z navbatida, tadbirkorlik subyektlari uchun zarur bo'lgan har qanday muammolarni bartaraf etishga ko'mak beradi.

Transchegaraviy elektron savdoni o'zgartirish va modernizatsiya qilish muhim yo'nalishga aylandi. AQSh qishloqlarida onlayn chakana savdo hajmi 247 milliard AQSh dollariga yetdi, bu o'tgan yilga nisbatan 19,1%ga ko'pdir. Qishloq xo'jaligi mahsulotlarining onlayn chakana savdosi 57,7 milliard AQSh dollarini tashkil etgan holda o'tgan yilga nisbatan 27%ga ko'paydi.

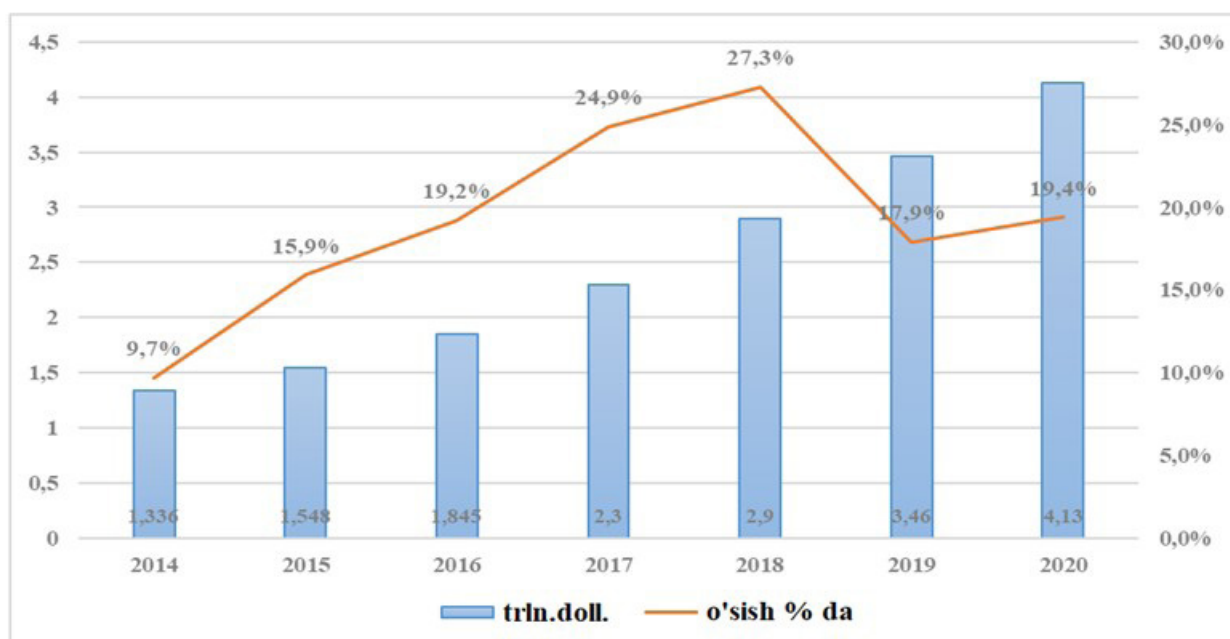
Bojxona transchegaraviy elektron tijoratni boshqarish platformasi orqali tovarlarning chakana import va eksportining umumiy qiymati 27,07 mlrd. AQSh dollarini tashkil etdi. Bu esa o'tgan yilga nisbatan 38,3%ga oshgan holda 24 ta yangi transchegaraviy elektron tijorat tajriba zonalarini qo'shildi va 2019-yilning oxiriga qadar tajriba zonalarining umumiy soni 59 taga yetdi ^[12].

2020-yilning II yarmida dunyodagi pandemiya tufayli o'zini izolyatsiya qilish rejimida mutaxassislar global bozorida internet savdo kutilmagan sur'atlarda o'sishini taxmin qilishgan edi, ammo bu segmentda keskin o'sish kuzatilmadi.

Bunday holat ikkita muhim omilga bog'liq:

1. Dunyoning aksariyat davlatlari temir yo'l logistikasini qisman qoldirib, xalqaro havo transportini to'xtatib qo'ydilar. Shu sababli, internetdan sotib olingan mahsulotlarni egasiga yetkazish uchun tarqatish markaziga yetkazib berish yoki olib kelish imkoniyati bo'lmadi.
2. Ushbu davrda, ya'ni pandemiya davrida iste'molchilar uzoq muddatli mahsulotlarga sarf-xarajatlarni qisqartirishdi.

Jahon elektron tijorat bozori 2019-yilda 17,9%ga o'sdi va 3,46 trln. AQSh dollariga yetdi. Xitoy va Amerika Qo'shma Shtatlari elektron tijorat bozorida dunyoning yetakchilari bo'lib, bozorning taxminan 40%ini egalladilar (3-rasm).

3-rasm: Jahon elektron tijorat bozorining dinamikasi ^[15]

Xitoy global elektron tijorat bozorida etakchilik qilishda davom etmoqda, bu butun dunyo bo'ylab elektron tijorat chakana savdosining 46,3 foizini tashkil qiladi va 2022-yilda jami onlayn savdolar 2,8 trillion dollardan oshadi. Shuningdek, u 842,1 million kishi bilan dunyodagi eng ko'p raqamli xaridorlarga ega, bu dunyodagi jami xaridorlarning 39,4 foizini tashkil qiladi.

AQShning elektron tijorat bozori 2022-yilga kelib 904,9 milliard dollardan oshishi kutilmoqda, bu Xitoyning uchdan bir qismidan sal ko'proq. Xitoy va AQShdan keyin uchinchi yirik elektron tijorat bozori Buyuk Britaniya bo'lib, u elektron tijorat chakana savdosining 4,8% ni tashkil qiladi. Buyuk Britaniyadan keyin Yaponiya (3%) va Janubiy Koreya (2,5%) ^[13].

Elektron tijorat iste'molni rag'batlantirish, tashqi savdoni barqarorlashtirish, qashshoqlikni yengillashtirish, bandlikni kengaytirish va sanoatning raqamli o'zgarishini rag'batlantirishga faol hissa qo'shdi.

Mamlakatimiz, asosan, Xitoy davlati bilan eksport aloqalarini olib boradi. Bugungi kunda Xitoyda elektron tijorat keng rivojlanmoqda. Xitoyda qishloq elektron tijorati keng miqyosda professional rivojlanish bosqichiga o'tdi.

Xalqaro bozor nuqtai nazaridan Xitoy beshta qit'aning 22 ta mamlakati bilan elektron tijorat bo'yicha ikki tomonlama hamkorlik mexanizmini o'rnatdi.

Ipak Yo'li elektron tijorat savdo hamkorligining yangi kanaliga aylanib, sherik mamlakatlarning raqamli iqtisodiyoti rivojlanishini rag'batlantirib, dunyo miqyosida tobora ommalashib bormoqda. Elektron tijoratning o'ziga xos shakllari mavjud bo'lib, ularning bir qator farqlari mavjud.

Jahon bozori, shu jumladan, Xitoyning elektron tijorat bozori ikki shaklda rivojlanmoqda (3-jadvalga qarang).

3-jadval: Xitoyda elektron tijorat shakllari

Internet do'konlar	Internet savdo rastalari
Sizni qiziqtirgan mahsulot yoki xizmat haqidagi ma'lumotlarni ko'rishingiz va buyurtma berishingiz mumkin bo'lgan web-saytlar. Taklif etilayotgan assortimentlar soni juda xilma-xil. Bu onlayn savdo maydonchalarining eng ko'p sonli turi hisoblanadi	Agregator saytlar yoki har xil mahsulot guruhlari uchun turli etkazib beruvchilardan (oflayn va onlayn) ma'lumotlarni avtomatik ravishda to'playdigan va qayta ishlaydigan ixtisoslashgan vosita-chilar. Shuning uchun hozirda ishlab chiqaruvchilar yoki etkazib beruvchining web-saytiga kirmasdan buyurtma berishimiz va sotib olishimiz mumkin (Masalan, Alibaba, Taobao, Aliexpress)

Xitoyda internet do'konlari, asosan, ba'zi sanoat yoki onlayn supermarketlarga ixtisoslashgan. Masalan, oziq-ovqat mahsulotlari uchun "MissFresh", "Walmart", "7Fresh", "Chunbo" va elektronika uchun "Suning", "Goum", "Siyaomi" va boshqalar mavjud. G'arb bozorlaridan farqli o'laroq, ushbu format Xitoyda keng tarqalgan, bu taniqli "Alibaba Grup" va uning filiallari bo'lgan "Taobao", "Timoll", "Aliexpress", "1688.com", bulardan, tashqari "Pinduoduo", "JD.com", "little Red book", "VIP" va boshqalar.

Internet texnologiyalarining rivojlanishi va ommalashishi Xitoy va Rossiya o'rtasidagi transchegaraviy savdoni yangi bosqichga olib chiqdi. 2010-yil aprel oyida "AliExpress" rasmiy ravishda ishga tushirildi.

Transchegaraviy elektron tijorat – bu Internet tufayli xalqaro tijoratda paydo bo'lgan jadal rivojlanayotgan tarmoq hisoblanadi.

Transchegaraviy elektron tijoratda ham bir qator xatarlar mavjud, ular quyidagilardan iborat:

■ **Firibgarlik:**

- xaridor elektron platforma orqali to'lovni amalga oshirib, agar o'zaro kelishuvlar bo'lmasa, tovarni olgandan keyin turli sabablarga ko'ra to'lovni orqaga qaytarib oladi;
- sotuvchi to'lovni olgandan so'ng, tovarni jo'natmaydi yoki ichi bo'sh jo'natma (posilka) yuboradi.

■ **Logistika:**

- xalqaro yetkazib berish xizmatining narxi qimmat, kun vaqt talab qiladi va ko'pincha tovar yo'qolib qoladi.
- ba'zi mintaqalarda logistika rivojlanmagan, shuning uchun xususiy yuklarning xalqaro logistika narxi ba'zan tovar qiymatidan oshib ketadi.

■ **Xaridor mamlakatidagi qoidalar:**

- mijoz mamlakatiga olib kirishda importchi ichki ishlab chiqaruvchidan talab qilinadigan murakkab bojxona qoidalar va hujjatlarning mavjudligi;
- import qiluvchi va ishlab chiqaruvchi uchun noma'lum sabablarga ko'ra tovarlarni musodara qilish, yo'q qilish yoki qaytarish.

■ **Saqlash:**

- xaridor mamlakatida tovarlarni saqlash uchun mos bojxona yoki oddiy omborni topish qiyin.
- saqlash paytida tovarlarning yo'qolishi, noto'g'ri saqlanganligi sababli tovarlarning sifatiga zarar yetkazilishi, miqdori, sifati va boshqa texnik ma'lumotlarning yetishmasligi.

■ **Huquqiy tartibga solish:**

- Jahon bozorida iste'molchilar huquqlari qonun bilan himoya qilinadi va ushbu qonunlar rivojlanmagan yoki rivojlanayotgan mamlakatlardan farqli o'laroq ishlaydi;
- transchegaraviy elektron tijoratning barcha ishtirokchilari (ishlab chiqaruvchi/eksport qiluvchi va import qiluvchi/ operator) uchun "Eng katta xatar", bu intellektual mulk huquqlarining buzilishi hisoblanadi.

2020-yil 26-aprel holatiga ko'ra, Xitoy bojxonasida 8214 ta partiya kontrafakt mahsuloti olib qo'yilgan. Bu Xitoyda intellektual mulk huquqlarining bevosita buzilishini ko'rsatadi. Ulardan 7724 ta yuk rasmiy ravishda olib qo'yilgan, chunki topilgan soxta buyumlar soni 1 million 492 ming donadan oshgan.

Shuningdek, bir necha noaniqliklar ham mavjud:

- davlat siyosatidagi o'zgarishlar;
- platformadagi siyosatning o'zgarishi;
- iqtisodiy va moliyaviy sanksiyalar;
- ishtirokchi mamlakatidagi urush va epidemiya.

Transchegaraviy elektron tijoratda import rejimiga bojxona rasmiylashtiruvining modeli:

- **SS modeli** (ya'ni S2S, Xitoyda keng tarqalgan "Daygou" modeli) – ikki shaxs o'rtasida buyurtma bo'yicha sotib olish.
- **VS modeli** (ya'ni V2S, Xitoyda "Xaygou" modeli) – transchegaraviy elektron savdo.
- **VS-9610 modeli** (ya'ni V2S) – 9610 bojxona nazorati kodi bo'yicha transchegaraviy elektron tijorat.
- **VVS-1210 modeli** (ya'ni V2S) – bojxona to'lovlari to'langunga qadar bojxona omborida saqlanadigan import tovarlar.

Modellar solishtirilganda ular orasidagi tafovutlarni ko'rishimiz mumkin (7-ilovaga).

2020-yilning birinchi yarmida mobil do'konlardan foydalanuvchilarining ulushi "uchinchi toifa"dagi shaharlarda 50% atrofida barqarorlashishda davom etdi. 2020-yilning birinchi yarmida mobil do'konlardan foydalanuvchilar ulushi "uchinchi toifa"dagi shaharlarda 50% atrofida barqarorlashishda davom etdi.

Hozirgi vaqtda bojxonada saqlash modelida transchegaraviy elektron tijoratni amalga oshirishga bir qator hududlarga ruxsat berilgan. Bu hududlarda transchegaraviy elektron tijoratni amalga oshirishga ruxsat berilganligi sababli elektron tijorat boshqa hududlarga nisbatan ancha rivojlangan bo'lib, ushbu hududlar orqali mamlakatimiz tomonidan olib kelinadigan mahsulotlar boshqa hududlarga tarqatiladi. Bugungi kunda korporativ

veb-saytingizni yaratish ham muhim vazifadir, savdo-sotiqning muvaffaqiyatli rivojlanishi va ilgari surilishi uning to'g'ri echimiga bog'liq. Bunday sayt, birinchi navbatda, aloqa siyosatini amalga oshirish xarajatlarini sezilarli darajada kamaytirishga imkon beradi, chunki Internetda reklama ko'pincha arzon va foydalidir. Shuningdek, bugungi kunga kelib xorijiy mamlakatlarda kichik biznes subyektlari tomonidan onlayn vositalardan foydalanish jihatlari ham yuqori darajada (4-jadvalga qarang).

4-jadval: Tadbirkorlik subyektlari tomonidan onlayn vositalardan foydalanish (%)^[15]

	Fransiya	Italiya	Germaniya	B. Britaniya	Niderlandiya	Shvesiya	Polsha	Irlandiya	Ispaniya
Tovar va xizmatlarni namoyish etish	73	78	78	83	83	81	83	76	84
Korxona haqida ma'lumot (chegirmalar, ish vaqti va boshqalar)	71	66	80	84	87	77	84	79	83
Reklama va bozorga olib chiqish	71	77	82	89	77	79	86	77	88
Mijozlar va yetkazib beruvchilar bilan aloqa	67	57	63	86	72	71	79	74	84
Mahsulotlar va xizmatlarni sotish	42	45	45	73	74	65	64	63	70
Biznes jarayonlarni boshqarish (moliya va boshqalar)	10	17	22	40	36	32	35	35	46
To'lovlarni qabul qilish va jo'natish	25	-	33	62	53	57	56	55	66

XULOSA VA TAKLIFLAR

Rivojlangan mamlakatlarida kichik biznes subyektlari tomonidan onlayn vositalardan foydalanish darajasi ancha yuqoridir. Tovar va xizmatlarni namoyish etish borasida, reklama va bozorga olib chiqish, Biznes jarayonlarni boshqarish (moliya va boshqalar), Mijozlar va yetkazib beruvchilar bilan aloqalar bo'yicha Ispaniya, Polsha va Buyuk Britaniya davlatlari onlayn vositalardan foydalanish darajasi bo'yicha ancha rivojlangan. Mahsulotlar va xizmatlarni sotish bo'yicha esa, Buyuk Britaniya, Niderlandiya va Ispaniya davlatlari yuqori ko'rsatkichlarga egadir. Xorijiy mamlakatlarda asosiy biznes jarayonlarini raqamlashtirish yirik va kichik kompaniyalar uchun samaradorlikni oshirishning kuchli vositasi bo'ldi. Buxgalteriya hisobi va nazoratining sifatini sezilarli darajada oshirdi, mijoz bilan o'zaro hamkorlikning samarali vositalari yaratildi. Endi, bulut texnologiyalari, "Big Data" va boshqalarni keng tarqatish bilan bog'liq bo'lgan "ikkinchi to'lqin" raqamlashtirildi. Raqamli texnologiyalar har doim katta miqdorda sarmoya kiritishni talab etishi muhim - dasturiy ta'minotni xarid qilish, mutaxassislarni tayyorlash. Bundan tashqari, yangi texnologiyalarni joriy etish bosqichi uchun raqamli biznes texnologiyalari, birinchi navbatda, yirik va o'rta korxonalarda joriy etildi. Raqamli texnologiyalarni rivojlantirishning zamonaviy bosqichi bu vaziyatni o'zgartirib yubordi, Shu bilan birga, kengayib borayotgan kichik biznes korxonalari zamonaviy raqamli vositalardan faol foydalana boshlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Mullajanov I.T. "Kichik tadbirkorlik subyektlarining eksport faoliyati rivojlantirish" Innovative Development in Educational Activities VOLUME 3 Social Sciences & Humanities March, 2024.
2. Mamasoatov D.R. "Tadbirkorlik subyektlari tomonidan qishloq xo'jaligi mahsulotlarini sotish bo'yicha elektron savdo maydonchasidan foydalanishni takomillashtirish". Iqtisodiyot va ta'lim 24 (5), 394-399 2023-y.
3. Mamasoatov D.R. Tadbirkorlik subyektlari eksportini rivojlantirish samaradorligiga ta'sir etuvchi omillarni aniqlash istiqbollari. Science and innovative development jurnali 5 (3), 122-133 2022-y.
4. AQShning federal darajada eksportini qo'llab-quvvatlash sohasidagi tashkiloti ma'lumotlari asosida Muallif tomonidan ishlab chiqilgan.
5. <https://www.sba.gov> - Small business size standards.
6. <http://www.meti.go.jp/english>.
7. <https://www.jetro.go.jp/en/>.
8. <http://www.nexi.go.jp/en/>.
9. <http://english.kotra.or.kr>.
10. <http://www.mafra.go.kr/english/index.do>.
11. <https://www.export.gov.il/en>.
12. Elektron tijorat hisoboti. Xitoy-2020-yil.
13. Harvard Business Review.
14. E-commerce Report Global 2021.
15. Институт анализа инвестиционной политики. <http://xn--80aplem.xn--p1ai/analytics/Evropskij-opyt-onlajn-instrumenty-dla-malogo-i-srednego-biznesa>.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2024. № 5

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelmasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnalning ilmiyligi:

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.